

NOTA SUPPLEMENTARIA A "PROBLEMES DE CRONOLOGIA LULLIANA"

Poc temps després d'escriure el mencionat article, vaig descobrir que les notícies donades al Apartat 27² sobre l'*Ars magna praedicationis* o *Liber de praedicatione* (131-ArsMagPraed) eren incompletes, i que aquesta obra efectivament incorpora una nova i definitiva reestructuració dels elements bàsics de l'Art lul.liana; i llavors em vaig adonar (lo que és encara més greu) que aquest descobriment ja havia estat fet fa més de 16 anys per Abraham Soria en la seva introducció a l'obra en qüestió.³

Aqueixa reestructuració afecta també el quadre de l'Apartat 13 del mateix article. Abans de 131-ArsMagPraed, aquest quadre deuria tenir únicament les tres primeres columnes, és a dir les de la Figura A, de la Figura T, i de les qüestions o regles.⁴ Amb 131-ArsMagPraed començam el darrer cicle de l'Art, en el qual s'afegeix les tres altres columnes, les dels subjectes, les virtuts i els vicis, donant així el quadre complet de l'Apartat 13. D'ara endavant, cada lletra de l'alfabet lul.luà representarà, de manera fixa i estable, sis conceptes.⁵

Això ens permetria donar dates més concretes a la QUARTA ETAPA, i fer-la seguir d'un CICLE FINAL DE L'ART (1304-1316) que comença precisament amb 131-ArsMagPraed.⁶

En quant a la data de començament d'aqueixa QUARTA ETAPA, hi ha un petit problema relacionat amb el famós MS VI, 200 de la Biblioteca Marciana de Venècia, enviat, amb dedicatòria autògrafa, per Ramon Llull al Doge de Venècia, Pere Gradenigo. Aquest MS. conté les obres següents:

1. 21 - ArsDem
2. 24 - Quatuor (= Liber de quatuordecim articulis fidei)
3. 26 - Propos
4. 46 - PsalmQui
5. 44g - Liber amici et amati

totes les quals (exceptuant 44g, que és de l'etapa anterior) són obres cabdals del CICLE DE L'ART DEMOSTRATIVA (1283-9).⁷ Per tant, datar aquest MS. de "ca. 1298", com han fet la majoria d'autors, vol dir que Llull encara insistia en la propagació d'obres del CICLE DE L'ART DEMOSTRATIVA nou anys després d'haver emprès l'etapa següent.

Aqueixa anomalia ve, em sembla, d'un error de N'Obrador, qui, en la seva descripció d'aquest MS., va confondre l'obra que hi ocupa el segon lloc (24-Quatuor) amb el 78-Apostrophe, que moltes vegades apareix amb el títol de *Liber de articulis fidei*, i que efectivament, com diu N'Obrador, fou escrita en Roma en 1296.⁸ Així es va veure forçat a triar una data posterior, i "ca. 1298" va començar a acceptar-se a tot arreu. El primer a suggerir la possibilitat d'una data anterior va esser el Pare Platzeck,⁹ seguit tímidament per Hillgarth.¹⁰ Però ara que hem vist d'on ve el mal, no hi ha cap raó per a quedar amb la data posterior. En quant a data anterior, em sembla que hauríem de triar entre el 25 de novembre de 1289, quan en Pere Gradenigo començà a exercir l'ofici ducal,¹¹ i el començament de l'etapa següent amb la composició de 55-ArsInvVer. De manera que hauria enviat el MS. en el desembre de 1289 o a principis de 1290, i hauria començat 55-ArsInvVer durant el curs de l'any 1290.¹²

Amb aqueixes rectificacions, es podria completar i resumir l'esquema del nostre article anterior, dividint la vida d'activitat intel·lectual, espiritual i literària de Ramon Llull —és a dir, després de la seva època de joventut (1232/3 - 1263)— en les etapes següents:

1) 1263-1274, que comprèn la seva conversió, els seus pelegrinatges i els nou anys d'estudi. ETAPA PRE-ART, amb tres obres únicament:¹³

33 - LogAlg

43 - LogGat

2 - Contemp.

2) 1274-1283 —CICLE DE L'ART ABREUJADA D'ATROBAR VERITAT (16 Dignitats, primera fase). Etapa que comprèn la il·luminació de Randa, la fundació de Miramar, i en la qual escrigué unes 16 obres almenys.¹⁴

3) 1283-1289 —CICLE DE L'ART DEMOSTRATIVA (16 Dignitats, segona fase), amb els primers viatges (Bolonya, Roma, París) fora dels dominis del Rei de Mallorca, que comprèn unes 15 o més obres.¹⁵

4) 1290-1304 —CICLE DE L'ARS INVENIENDI VERITATEM I DE LA TAULA GENERAL (9 Dignitats, primera fase), amb la crisi psicològica de Génova i els primers viatges fora d'Europa (Tunis, Xipre, etc.), en la qual escrigué les obres numerades 55-130 al catàleg de Platzeck, entre les quals les obres més importants de l'Art són:¹⁶

55 - ArsInvVer

59 - ArbFilDes

74 - LectArtInv/TG

57 - QqArtDem/Inv

67 - TaulaGen

88 - ArbFilAmor

58 - ArtAmativa

68 - LectCompTG

92 - ArsCompendiosa

123 - LecturaArtis

En aqueixa etapa també escrigué la majoria de les seves obres científiques, amb:

69 - LevPond	94 - Geometria	113 - ModApp
70 - Afatus	95 - Quadratura	118 - Lumine
77 - ArbSci	109 - Natura	119 - RegSan
85 - Astronomia	112 - LogNov	121 - ArsJurisNat

A més, és en aqueixa etapa que comencen les seves preocupacions per la croada,¹⁷ escrivint:

65 - PetNicIV	73 - PetCoelV
66 - ModConv	75 - PetBonVIII

5) 1304-1316 —CICLE FINAL DE L'ART, o CICLE DE L'ART BREU I DE L'ARS GENERALIS ULTIMA (9 Dignitats, segona fase), que comença amb el 131-ArsMagPraed i comprèn el seu segon viatge a Àfrica del Nord (Bugia), la seva darrera estada a París amb la famosa campanya anti-averroista, la redacció de la *Vida coetània*, la seva presència al Concili de Viena, la seva estada a Sicília, el seu darrer viatge a Àfrica del Nord (Tunis) i la seva mort. En aqueixa etapa escrigué les obres numerades 131-292 al catàleg de Platzeck.

NOTES a

"Nota suplementaria..."

1. Aparegut a EL XXI (1977), pp. 35-58.

2. Numerat 26, per error.

3. ROL III, pp. 95-6.

4. En realitat la situació és més complicada. La tercera columna, la de les regles, només queda incorporada a l'Art (com vaig indicar a l'Apartat 23 de l'article citat) amb 59-ArbFilDes. A obres anteriors (com 55-ArsInvVer que comença el cicle, com 58-ArtAmativa, i fins i tot com 59-ArbFilDes mateix) hi ha altres columnes, però són de contingut fluctuant, com si Lull estigués cercant una base més ampla per a la seva combinatòria, sense trobar encara una solució satisfactòria. Amb 67-TaulaGeneral, aqueixes tres columnes queden consagrades com els elements constituents de la "taula".

6. Aquí també la situació és més complicada. Els conceptes de les tres columnes noves havien aparegut a obres anteriors. Els subjectes es troben, en forma rudimentària, a 55-ArsInv Ver (dins de l'apartat de *Puncti transcendentis*, MOG V, 47-61) i a 57-QqArtDem/Inv (vegeu l'índex a MOG IV, Int. 3, 206-210) entre altres obres, i en forma definitiva a 67-TaulaGeneral. Emperò la seva presència no és definitiva encara, puix que falten a 92-ArsCompendiosa i a 118-Lumen, per exemple. En quant a virtuts i vicis, havien ja aparegut a un sens fi d'obres lul·lianes, però amb orde i nombre distints (vegeu l'Apartat 13e de l'article anterior). Lo important, però, i lo que marca una fita en el desenvolupament de l'Art lul·liana, és que amb 131-ArsMag Praed, subjectes, virtuts i vicis arriben a formar part de l'alfabet de l'Art, i així del mecanisme combinatori. Vegeu, sobre aquest canvi, les observacions molt encertades de N'Abraham Soria, loc. cit.

6. Per a la data de 1304, data de composició de 131-ArsMagPraed, vegeu ROL III, 80as.

7. Vegeu l'Apartat 18 de l'article anterior.

8. *Ramón Lull en Venècia* a BSAL VIII (1899-1900), 304b. Mateix error a Batllori, *El Lulismo en Italia*, Revista de Filosofia II (1943), 293.

9. Pla I, 22-3, però complicant la qüestió amb una discussió de si Ramon Llull va o no va anar a Venècia, cosa que Obrador va deixar ben clara quan va dir (op. cit., 305a), "Y en efecto, el 'transmitto istum librum' de la dedicatoria induce a creer que lo remitiria al *dux* por buen conducto, acaso desde Génova, Pisa, Roma, Nápoles o alguna otra de las ciudades italianas donde consta que residió en diversas épocas."

10. Dic "timidament" perquè es queda amb la data de "ca. 1298" a les pp. xxv i 141 del seu *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth Century France*, Oxford, 1971, només apuntant en una nota a la primera d'aqueixes dues pàgines "sinó 1287-9", amb una cita de Platzek.

11. Pla I, 23.

12. Data un xic posterior al 1289 que li assigna tothom (amb l'excepció de Av 38 que dóna 1287-8, i Pla 55 que dóna 1289-90), Una possible objecció a l'argumentació anterior podria venir del fet que Ramon Llull va regalar altres Mss. a èpoques ben posteriors a les obres que contenien, com per exemple el famós Paris B. N. lat. 3348 A que regalà a la Cartoixa de Vauvert en 1298, un quart de segle després d'haver escrit el *Liber contemplationis* contingut al Ms. Fins i tot en aquest mateix Ms. Venecià hi ha una obra (44g-Liber amici et amati) de l'etapa anterior. Però en aquests casos, no es trata d'obres de l'Art, amb les seves llistes d'elements sistematitzats; es tracta més aviat d'obres místiques de vigència més permanent.

13. Vegeu l'Apartat 15 de l'anterior article.

14. Vegeu els Apartats 16-17 de l'anterior article.

15. Vegeu els Apartats 18-20 de l'anterior article. Com a nota curiosa, en relació amb la importància de Montpeller en la vida de Ramon Llull (cf. ROL III, 5-20), val la pena apuntar que d'ara endavant, cada cicle de l'Art comença amb una obra escrita en aqueixa ciutat.

16. Veure, per a més detalls, els Apartats 21-27 de l'anterior article.

17. Induit, per ventura, per la caiguda d'Acre en 1291; cf. Hillg. p. 50.